

POZNAŃSKIE TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ NAUK
WYDZIAŁ HISTORII I NAUK SPOŁECZNYCH
INSTYTUT HISTORII POLSKIEJ AKADEMII NAUK

ROCZNIKI
DZIEJÓW SPOŁECZNYCH
I GOSPODARCZYCH

ZAŁOŻONE PRZEZ
FRANCISZKA BUJAKA I JANA RUTKOWSKIEGO

TOM LXXXI – ZA ROK 2020

POZNAŃ–WARSZAWA 2020

**ROCZNIKI
DZIEJÓW SPOŁECZNYCH
I GOSPODARCZYCH**

THE POZNAŃ SOCIETY FOR THE ADVANCEMENT OF THE ARTS AND SCIENCES
SECTION OF HISTORY AND SOCIAL SCIENCES
IN CO-OPERATION WITH
THE INSTITUTE OF HISTORY POLISH ACADEMY OF SCIENCES

**SOCIAL AND ECONOMIC
HISTORY ANNALS**

ESTABLISHED BY
FRANCISZEK BUJAK AND JAN RUTKOWSKI

VOL. LXXXI – 2020

POZNAŃ–WARSZAWA 2020

POZNAŃSKIE TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ NAUK
WYDZIAŁ HISTORII I NAUK SPOŁECZNYCH

INSTYTUT HISTORII POLSKIEJ AKADEMII NAUK

ROCZNIKI
DZIEJÓW SPOŁECZNYCH
I GOSPODARCZYCH

ZAŁOŻONE PRZEZ
FRANCISZKA BUJAKA I JANA RUTKOWSKIEGO

TOM LXXXI – ZA ROK 2020

Redaktor/Editor-in-Chief
Dariusz Jarosz

POZNAŃ–WARSZAWA 2020

POZNAŃSKIE TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ NAUK
THE POZNAŃ SOCIETY FOR THE ADVANCEMENT OF THE ARTS AND SCIENCES

GLÓWNY REDAKTOR WYDAWNICTW PTPN / DIRECTOR OF THE PUBLISHING HOUSE
Jakub Kepiński

INSTYTUT HISTORII IM. TADEUSZA MANTEUFFLA POLSKIEJ AKADEMII NAUK
THE TADEUSZ MANTEUFFEL INSTITUTE OF HISTORY POLISH ACADEMY OF SCIENCES

PEŁNOMOCNIK DYREKTORA DS. CYFRYZACJI CZASOPISM
DIRECTOR'S PROXY FOR DIGITALISATION OF PERIODICALS

Daniel Boćkowski

RADA REDAKCYJNA / EDITORIAL BOARD

Andrzej Chwalba (Instytut Historii UJ), Jarosław Hrycak (Lviv University), Krzysztof Mikulski (Instytut Historii i Archiwistyki UMK), Alexei Miller (European University of St. Petersburg), Jerzy Strzelczyk (Instytut Historii UAM), Philipp Ther (Universität Wien), Jan Luiten van Zanden (Utrecht University)

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL COMMITTEE

Paweł Grata (Instytut Historii Uniwersytetu Rzeszowskiego; XX w.), Piotr Guzowski (zastępca redaktora; Instytut Historii i Nauk Politycznych Uniwersytetu w Białymstoku; średniowiecze), Dariusz Jarosz (redaktor; IH PAN; XX w.), Padraic Kenney (Indiana University, XX w.), Elżbieta Kościak (Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego; XIX–XX w., demografia historyczna), Cezary Kukło (redaktor statystyczny; Instytut Historii i Nauk Politycznych Uniwersytetu w Białymstoku; nowożytność, demografia historyczna), Krzysztof A. Makowski (Instytut Historii UAM; XIX w.), Włodzimierz Mędrzecki (IH PAN; XX w.), Natalia Jarska (sekretarz redakcji; IH PAN; XX w.)

Adres Redakcji/Address of Editor-in-Chief

Instytut Historii PAN

Rynek Starego Miasta 29/31

00–272 Warszawa

tel. (48 22) 831 02 61, fax (48 22) 831 36 42

e-mail: rdsg@ihpan.edu.pl

Redakcja i korekta tekstów w j. polskim

Jolanta Rudzińska

Tłumaczenie, redakcja i korekta streszczeń i tekstów w j. angielskim

Natalia Kłopotek

Czasopismo recenzowane

Wersja elektroniczna jest wersją referencyjną czasopisma

Tomy w formacie pdf znajdują się na stronie internetowej: www.rdsg-ihpan.edu.pl;

ponadto angielskie streszczenia są zamieszczane na stronie "The Central European

Journal of Social Sciences and Humanities" (<http://cejsh.icm.edu.pl>)

Copyright © by Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań 2020

Copyright © by Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2020

eISSN 2450–8470

pISSN 0080–3634

Printed in Poland

nakład 150 egz., wydanie I

Poznań–Warszawa 2020

Wyłączny dystrybutor

Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk

dystribucja@ptpn.poznan.pl

SPIS TREŚCI (CONTENTS)

ARTYKUŁY (ARTICLES)

<i>Kilka myśli o mieście, historii, pamięci i narodzie (Aleksander Łupienko)</i>	7
(Some reflections on city, history, memory, and nation)	
Aleksander Łupienko, <i>Średniowieczne zabytki w nowoczesnym kraju. Z dziejów dziewiętnastowiecznego polskiego dyskursu o architekturze</i>	17
(Medieval monuments in a modern country. On the history of the Polish nineteenth-century discourse on architecture)	47
Adrianna Sznapiak, <i>Rola towarzystw kulturalno-społecznych w kultywowaniu przeszłości na przykładzie Krakowa i Warszawy – próba porównania</i>	49
(Contributions of cultural and social associations to cultivating the past. Case study of Kraków and Warsaw – preliminary comparison)	71
Ewa Manikowska, <i>Muzea przemysłowe w Krakowie i we Lwowie. Geneza i pierwszy okres działalności (1868–1914)</i>	73
(Industrial museums in Kraków and Lviv. Origins and first stage of operation, 1868–1914)	99
Hanna Kozinińska-Witt, <i>Tradycje postrzegania dzielnicy żydowskiej w Krakowie: przewodniki po zabytkach miasta z drugiej połowy XIX wieku</i>	101
(Traditions in the perception of the Jewish quarter in Kraków: guides of urban heritage sites from the second half of the nineteenth century)	122
Grzegorz Jawor, Małgorzata Kołacz-Chmiel, <i>Wdowy-dysponentki gospodarstw chłopskich w późnośredniowiecznej Polsce w świetle ksiąg sądów szlacheckich i kościelnych (na przykładzie ziemi lubelskiej)</i>	123
(Widows-managers of peasant farms in late medieval Poland in the context of record books from noble and ecclesiastical courts – on the example of Lublin Land)	150
Tomasz Opaliński, <i>Chłopskie prawa do ziemi i udział chłopów w obrocie nieruchomościami w Księstwie Warszawskim w świetle akt notarialnych (na przykładzie powiatu konińskiego)</i>	153
(Peasant right to land and participation of peasants in property trade in the Duchy of Warsaw through the lens of notarial deeds – on the example of Konin County)	185
Marek Pawelczak, <i>Statistical data on international trade in British consular reports from the Sultanate of Zanzibar in the nineteenth century</i>	187
Jacek Jędrusiak, <i>Benefits for the Prussian army by the inhabitants of the Grand Duchy of Poznań between 1815–1844. State of research and research perspectives</i>	225
Kamil Śmiechowski, <i>Workers and urban reform in the Kingdom of Poland 1905–1915</i>	263

Jerzy Łazor, „ <i>Broń dyplomatyczna pierwszej rangi</i> ”? Powstanie polsko-francuskiego Banku Śląskiego SA po I wojnie światowej	289
(“Diplomatic weapon of the highest caliber”? Creation of the Polish-French Bank Śląski SA after World War I)	320
Anna Landau-Czajka, <i>Koty w społeczeństwie II Rzeczypospolitej</i>	321
(Cats in the society of the Second Polish Republic)	340
Monika Piotrowska-Marchewa, <i>Nauczycielki ludowe. Uwarunkowania pracy kobiet w publicznej oświacie powszechnej Polski międzywojennej</i>	343
(Female folk teachers. Working conditions of women in public mainstream education in interwar Poland)	358
 EDYCJA ŹRÓDŁOWA (PRIMARY SOURCE EDITION)	
Joanna Pisulińska, <i>Rzecz o przyjaźni i nauce historycznej. Listy Franciszka Bujaka do Stanisława Zakrzewskiego w zbiorach Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu</i>	361
(On friendship and historical sciences. Letters from Franciszek Bujak to Stanisław Zakrzewski in the collection of the Library of the National Ossolineum Institute in Wrocław)	397
 RECENZJE (REVIEWS)	
Ján Golian, <i>Život ľudu detvianskýho. Historicko-demografická a kultúrna sonda do každodenného života na Podpoľaní v dlhom 19. storočí</i> , Ružomberok 2019 (Cezary Kuklo)	399
Iwona Dadej, <i>Beruf und Berufung transnational. Deutsche und polnische Akademikerinnen in der Zwischenkriegszeit</i> , Osnabrück 2019 (Joanna Lusek)	404
<i>Les exilés polonais en France et la réorganisation pacifique de l'Europe (1940–1989)</i> , red. Antoine Marès, Wojciech Prażuch, Inga Kawka, Frankfurt am Main 2017 (Aneta Nisiobęcka)	414
Andrzej Zawistowski, <i>Stacja Plac Dzierżyńskiego, czyli Metro, którego Warszawa nie zobaczyła. Budowa warszawskiej kolei podziemnej w latach 50. XX wieku</i> , Warszawa 2019 (Paweł Grata)	421
Anna Adamus, Krzysztof Gajewski, Ágota Lída Ispán, Dariusz Jarosz, Csaba Kovács, Grzegorz Miernik, Ewelina Szpak, <i>Listy do władzy 1945–1989. Studia przypadków</i> , Warszawa 2019 (Klaudia Wakulowska-Kapcia)	428
 SPRAWOZDANIA I KOMUNIKATY (REPORTS AND COMMUNIQUES)	
Sprawozdanie z Seminarium im. Łucji Charewiczowej „Płeć w XX-wiecznych dyskursach eksperckich”, Warszawa, 7 XI 2019 r. (Łukasz Hajdrych)	431
 LISTA RECENZENTÓW WSPÓŁPRACUJĄCYCH Z RDSG (COLLABORATING REVIEWERS)	
WYKAZ SKRÓTÓW (LIST OF ABBREVIATIONS)	437

LISTA RECENZENTÓW WSPÓŁPRACUJĄCYCH Z RDSG

Boroda Krzysztof	– IHiNP, Uniwersytet w Białymstoku, średniowiecze
Buko Andrzej	– IAE PAN, archeologia
Caban Wiesław	– IH UJK, XIX w.
Chumiński Jędrzej	– Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, historia PRL
Datner Helena	– ŻIH, XIX–XX w., historia Żydów
Drozdowski Marian	– IH UAM, Akademia Pomorska w Słupsku, historia nowożytna
Epsztein Tadeusz	– IH PAN, XIX w.
Fihel Agnieszka	– WNE UW, demografia historyczna
Franaszek Piotr	– IH UJ, XIX w.
Główka Dariusz	– IAE PAN, historia nowożytna
Hałagida Igor	– IH UG, historia społeczna
Janicki Tadeusz	– IH UAM, XX w.
Janowski Maciej	– IH PAN, XIX w.
Jurkiewicz Jan	– IH UAM, XX w.
Kaliński Janusz	– SGH, historia PRL
Kąkolewski Igor	– Centrum Badań Historycznych w Berlinie, historia nowożytna
Kizik Edmund	– IH UG, historia nowożytna
Kochanowski Jerzy	– Wydział Historii UW, historia PRL
Kofman Jan	– Uniwersytet w Białymstoku, ISP PAN, historia okresu międzywojennego
Kołodziejczyk Dariusz	– Wydział Historii UW, historia nowożytna
Kopczyński Michał	– Wydział Historii UW, Muzeum Historii Polski, historia nowożytna
Kowal Stefan	– IH UAM, XX w.
Kriegseisen Wojciech	– IH PAN, historia nowożytna
Landau-Czajka Anna	– IH PAN, SGGW, XIX–XX w.
Leszczyńska Cecylia	– WNE UW, historia II RP

Manikowska Halina	– IH PAN, średniowiecze
Molik Witold	– IH UAM, XIX w.
Przeniosło Marek	– IH UJK, historia I wojny światowej
Słoń Marek	– IH PAN, średniowiecze
Stola Dariusz	– ISP PAN, Collegium Civitas, historia PRL
Tymiński Maciej	– WNE UW, historia PRL
Zaremska Hanna	– IH PAN, średniowiecze, historia Żydów
Zasztowt Leszek	– IHN PAN, historia nauki

WYKAZ SKRÓTÓW

Wydawnictwa źródłowe

AGZ	– <i>Akta grodzkie i ziemskie</i>
KDMaz.	– <i>Kodeks dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego</i> , wyd. J.T. Lubomirski
KDMłp.	– <i>Kodeks dyplomatyczny Małopolski</i>
KDP	– <i>Kodeks dyplomatyczny Polski</i>
KDŚl.	– <i>Kodeks dyplomatyczny Śląska</i>
KDW	– <i>Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski</i> , t. 1–5, wyd. I. Zakrzewski, F. Piekosiński, od t. 6, wyd. A. Gaşiorowski [i in.]
MPH	– <i>Monumenta Poloniae historica</i>
MPH s.n.	– <i>Monumenta Poloniae historica</i> , series nova
MRPS	– <i>Matricularum Regni Poloniae summaria</i>
PU	– <i>Pommerellisches Urkundenbuch</i>
PrU	– <i>Preussisches Urkundenbuch</i>
VL	– <i>Volumina legum</i>
ZDM	– <i>Zbiór dokumentów małopolskich</i>

Czasopisma i wydawnictwa seryjne

Annales H.S.S.	– „Annales. Histoire, Sciences Sociales”
CPH	– „Czasopismo Prawno-Historyczne”
Dz. U.	– Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej
KH	– „Kwartalnik Historyczny”
KHKM	– „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”
PH	– „Przegląd Historyczny”
PSB	– <i>Polski słownik biograficzny</i>

-
RAU hf	– Rozprawy Polskiej Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny
RDSG	– „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”
SPPP	– Starodawne Prawa Polskiego Pomniki
St. Źródł.	– „Studia Źródłoznawcze”

Archiwa i biblioteki

AAN	– Archiwum Akt Nowych w Warszawie
AGAD	– Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
ANK	– Archiwum Narodowe w Krakowie
AP	– Archiwum Państwowe
BJ	– Biblioteka Jagiellońska
BN	– Biblioteka Narodowa
BUW	– Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
ZNiO	– Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu

ISSN 0080-3634